

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 44

Ρεθεμνιώτικη δημόσια εκπαίδευση: μια ιστορία 220 χρόνων (VII)

Συνεχίζουμε και στη νέα χρονιά με την περιήγησή μας στην εκπαιδευτική ιστορία του Ρεθύμνου. Όπως το είχαμε υποσχεθεί, σειρά έχει η χρήση των διδακτηρίων, καλή ή κακή, που οπωσδήποτε χαρακτηρίζει την κάθε τοπική κοινωνία. Θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι στην πλειοψηφία τους τα κτήρια αυτά ανεγέρθηκαν κατά την εικοσαετία 1920-1940 με τοπικούς πόρους και προσφορά προσωπικής εργασίας των κατοίκων, έτσι που η κακομεταχείρισή τους σήμερα να δείχνει **απαξίωση στη μνήμη των προπατόρων**. Ευτυχώς πολύ περισσότερες από τις μη αρμόζουσες χρήσεις είναι οι περιπτώσεις πρότυπων αναστηλώσεων και απόδοσης πολιτισμικών χρήσεων στα κλειστά σήμερα σχολεία. Τα διδακτήρια αυτά στο σύνολό τους σήμερα ξεπερνούν τα 200 στο Νομό Ρεθύμνης, οπότε η σημερινή μας αναφορά θα έχει αναγκαστικά περιπτωσιολογικό χαρακτήρα. Ας πάρουμε λοιπόν με τη σειρά μερικές από αυτές τις περιπτώσεις, παραδείγματα προς μίμηση ή προς αποφυγή, πέραν εκείνων που έχουμε ήδη παρουσιάσει στις «Αναδιφώσεις», ξεκινώντας από το σχολείο της **Αγίας Γαλήνης** (1927-1930). Εκείνο, όπως και άλλα (Μελιδόνι κ.α.), κινδύνεψε μέχρι και να καταδαφιστεί, ύστερα από εισηγήσεις του γνωστού εργαλαβικού λόμπι, αλλά ευτυχώς αναστηλώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 με χρήματα ευρωπαϊκού προγράμματος.

Ένα άλλο διδακτήριο, εκείνο του **Αγίου Ιωάννη του Χλωρού** (1967), δεν θα μας κάνει το ίδιο περήφανους, με την εγκατάλειψή του αλλά και με τη χρήση κάποιων από τους χώρους του ως αποθηκών κοπριάς και του περιβάλλοντος ως αποθήκης γεωργικών μηχανημάτων.

την ιστορία της εκπαίδευσης συνολικά, με τη μετατροπή του σε Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης. Πρόκειται για το τέταρτο κατά χρονολογική σειρά διδακτήριο της **Αμνάτου** (1961), η οποία διέθετε και Σχολαρχείο, το οποίο όμως βρίσκεται σήμερα σε ερειπίδια κατάσταση.

Στις **Ατσιπάδες**, οι οποίες απέκτησαν τρία κατά σειρά διδακτήρια, το δεύτερο χρησιμοποιείται σήμερα ως στάβλος, παρότι οι κάτοικοι του οικισμού είχαν καταβάλει εργώδεις προσπάθειες για την οικοδόμησή του την πενταετία 1927-1932.

Το πρώτο διδακτήριο του **Δαμαβόλου** (1927) έχει αναστηλωθεί με τρόπο που το αναδεικνύει, στα πλαίσια ευρωπαϊκού προγράμματος. Σημειωτέον ότι το οικισμό αυτό είναι από τα ελάχιστα της εποχής του στο Νομό Ρεθύμνης που ανεγέρθηκε με τοπικά σχέδια και όχι με εκείνα της Αρχιτεκτονικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Παιδείας.

Η εκπαιδευτική ιστορία του οικισμού του **Δοξαρού** (μέχρι το 1935 Κλεψίμια), σήμερα απορρατισμένου από πληθυσμό, είναι πλούσια, με τρία συνολικά διδακτήρια (1894, 1933 και 1964). Η συρρίκνωση αυτή του πληθυσμού ίσως να είναι η αιτία της ασύμβατης -μέχρι πρότινος τουλάχιστον- χρήσης του δεύτερου κτηρίου, ενώ χαρμόσυνο είναι το γεγονός ότι καθαρίστηκε η αναμνηστική επιγραφή του πρώτου διδακτηρίου.

Η περίπτωση του διδακτηρίου του **Κισσού** είναι εντελώς διαφορετική, αφού το κόστος της αναστήλωσης του κτηρίου (1940) ανέλαβε εξ ολοκλήρου ένας απόδημος χωριανός, συνεχίζοντας έτσι την παράδοση της παλιότερης ευποίας προς την εκπαίδευση. Υπολείπεται βέβαια η αναστήλωση των αιθουσών της Σχολής Αγίου Πνεύματος στην ομώνυμη Μονή εκεί κοντά, οι οποίες θα πρέπει να αφιερωθούν στην εκπαιδευτική της ιστορία, με σχετικά εκθέματα και, ίσως, την προσομοίωση μιας αίθουσας διδασκαλίας αλληλοδιδασκτικού σχολείου. Στην κατεύθυνση αυτή θα μπορούσα να βοηθήσω και προσωπικά, όπως το κάνω ήδη από το 1999 στο Σχολικό Μουσείο της Αμνάτου.

Ο Δήμος Μυλοποτάμου έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αποκατάσταση των κλειστών διδακτηρίων, όπως άλλωστε και ο Δήμος Αμαρίου πιο πρόσφατα. Έτσι, επί θητειών δύο

Οι **Μελαμπες** αποτελούν πρότυπο σήμερα όχι μόνο για τη μουσική τους παράδοση και για τις μουσειακές τους συλλογές αλλά και για την μετατροπή της μιας κλειστής αίθουσας του μεγάλου διδακτηρίου τους (1927-1952) σε εκπαιδευτική έκθεση. Όσο για τις αίθουσες του αρρεναγωγείου και του παρθεναγωγείου, αυτές, αναστηλωμένες, έχουν σήμερα εκκλησιαστικές χρήσεις.

Το **Μελιδόνι** αποτελεί μια ακόμη περίπτωση προς μίμηση, με την πρότυπη αναστήλωση του Σχολαρχείου του (1882). Σήμερα το κτήριο αυτό των 126 χρόνων στεγάζει ότι πιο σύγχρονο θα μπορούσε να φανταστεί κανείς, δηλαδή τμήματα εκμάθησης πληροφορικής για τη νεολαία του χωριού!

Ο **Μέρνας** είχε πρωτοπορήσει από παλιά στην αναστήλωση και πολιτισμική χρήση του δεύτερου από τα τρία διδακτήριά του, με τις ενοποιημένες πια δύο του αίθουσες, των ετών 1899 και 1930. Ένα τμήμα του τρίτου κατά σειρά διδακτηρίου στεγάζει σήμερα Πυροσβεστικό Κλιμάκιο.

Καμάρι του έχει και το γειτονικό **Νεφς Αμάρι** το σχολείο του, κι ως έχει κλείσει εδώ και πολλά χρόνια. Σήμερα ο Πολιτιστικός Σύλλογος έχει μετατρέψει τη μία του αίθουσα σε αίθουσα εκδηλώσεων και την άλλη σε μουσειακό εκπαιδευτικό χώρο, αναδεικνύοντας έτσι την μεγάλη εκπαιδευτική ιστορία του κεφαλοχωριού αυτού του Αμαρίου.

Δεν υπολείπεται σε τίποτα και ο Πολιτιστικός Σύλλογος **Μαλακίων**, που από χρόνια είχε επισκευάσει το ισόγειο του σχολείου του Κάτω Μαλακίου (1929) και εντός ολίγου αποπερατώνει και τον επάνω του όροφο. Σημειωτέον ότι ο Σύλλογος αυτός είναι γνωστός και για πολλές ακόμη από τις δράσεις του.

Τα ίδια κολακευτικά λόγια δεν θα μπορούσαν να γραφτούν και για το πρώτο κατά σειρά διδακτήριο των **Πασαλιτών** (1931), παρά το ότι ως κτήριο παρουσιάζει εντυπωσιακά χαρακτηριστικά. Και όμως το χωριό αυτό είχε παρουσιάσει πρώιμη λειτουργία σχολείου για τα δεδομένα του τόπου, ήδη από το 1874, με δάσκαλο τον **Γ. Χαλαριδίη**.

Το διδακτήριο των **Ρουπών** (1962) δεν περιποιείται τιμή για τον οικισμό αυτό, που τα τελευταία χρόνια σημάδεψαν η αλματώδης ανάπτυξη, κι αυτό παρότι έχουν γίνει προσπάθειες ευπρεπισμού του. Και μπορεί σήμερα να μην φιλοξενεί πρόβατα και κουνέλια, όπως παλιότερα, όμως παραμένει ορθάνοιχτο και προκαλεί απορίες και σχόλια σε κάθε διερχόμενο από τον οικισμό.

Αντίθετα οι κάτοικοι της **Πατσού** είχαν φροντίσει αμέσως μετά το κλείσιμο του σχολείου τους να συντηρήσουν το διδακτήριό του, οικοδομημένου το έτος 1968, με μερικές απαραίτητες προσαρμογές για τη λειτουργία του Πολιτιστικού τους Συλλόγου.

Οι λιγοστοί κάτοικοι του **Χορδακίου** Αμαρίου δεν θα έπρεπε να επιτρέπουν την μετατροπή του διδακτηρίου τους (1954) σε στάβλο, αν όχι για άλλο λόγο, τουλάχιστον επειδή για την οικοδόμησή του είχαν πασχίσει πολλοί ξενοχωριανοί, μεταξύ των οποίων η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας, ο επιθεωρητής **Κ. Αλιφιεράκης**, ο δάσκαλος **Θ. Σαριδάκης** και οι **Γ. Σουμπαδάκης** και **Γ. Βουλιγαράκης**. Αν οι απόγονοί τους αποφάσιζαν να επισκεφθούν το διδακτήριο το οποίο οι πρόγονοί τους είχαν ευεργετήσει, θα δοκίμαζαν μια πολύ δυσάρεστη έκπληξη.

Όχι πολύ μακριά από εκεί, οι εξίσου ολιγάριθμες **Ελένες** όχι μόνο θυμούνται αλλά και μνημονεύουν κάθε χρόνο στην επέτειο της ονομαστικής της εορτής τον ευεργέτη του χωριού και του σχολείου τους (1925) **Στυλιανό Καταστώνη**.

Όμως στο μακρινό **Καστρί**, πολύ μικρό οικισμό του Πάνω Μυλοποτάμου που έτυχε της κρατικής ευεργεσίας λειτουργίας σχολείου και απόκτησης διδακτηρίου το έτος 1970, δεν συμβαίνει το ίδιο, αλλά το λυόμενο κτήριο που ανέλαβε αυτό το ρόλο είχε μετατραπεί σε αποθήκη ζωοτροφών και πιο πρόσφατα, με την κατάρρευση της στέγης του, σε ερειπίδια.

Κυκλοφορούν

Οκτώ βιβλία του Χάρη Στρατιδάκη για το Ρέθυμνο

Τα διδακτήρια από μόνα τους **αποτελούν ιστορικά μνημεία**. Εξίσου σημαντικά όμως μ' αυτά είναι τα **εκπαιδευτικά αρχεία** που στεγάζουν στο εσωτερικό τους. Η καταστροφή τους, με δεδομένη μάλιστα την έλλειψη άλλων αρχείων (εκκλησιαστικών ή κοινοτικών), αποτελεί πλήγμα για την τοπική -και όχι μόνο- ιστορία και στο σημείο αυτό οι ευθύνες των πολιτιστικών συλλόγων, οι οποίοι θα πρέπει να αναδεικνύουν την χρησιμότητά τους και να τα προστατεύουν, είναι οπωσδήποτε μεγάλες.

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας strharis@yahoo.gr